

Koncz János

AZ OKTATÁSÜGY ÉS A PEDAGÓGUSKÉPZÉS SVÉDORSZÁGBAN
AZ 1960-AS ÉVEK VÉGÉIG

A svéd oktatás és pedagógusképzés rövid történeti
áttekintése

A mai oktatásügy hosszú történelmi fejlődés eredménye. Tanulmányunkban arra teszünk kísérletet, hogy e folyamatot vázlatosan bemutassuk a kezdetektől az 1960-70-es évtized fordulójáig, a jelenhez közeledve nagyobb részletességgel. Az utóbbi másfél évtized áttekintése talán egy későbbi tanulmány tárgya lehet.

A tézisszerű áttekintés reméljük érzékelteti azokat a társadalmi-pedagógiai törekvéseket, amelyek jelentős anyagi áldozatokkal fejlett oktatásügyet teremtettek az 1970-es évek elejére Svédországban. A későbbi fejlődés eredményei és el-
lentmondásai nagymértékben gyökereznek az itt vázolt viszonyokba.

A svéd középkori oktatás arculata megfelel az európai képnek az egyház tölti be a meghatározó szerepet. A fiatalok kis része magasabb iskoláit külföldön végezte. A svéd oktatás fejlődésében jelentős szerepet játszott a reformáció. A kolos-

torokat bezárták és az állam - lényegesen előbb, mint számos európai országban - felismerte az oktatás jelentőségét, és e szerint cselekedett. Az ujkori svéd oktatás nagyon differenciáltan alakult. A XVIII. században számos bizottságot hívtak életre azzal a feladattal, hogy egységesítsék a svéd oktatást. A XIX. század fejlődése a klasszikus műveltség rovására egyre nagyobb teret követelt a természettudományos és az élő idegen nyelvi ismereteknek. Ez utóbbit szükségessé tette a svéd nyelvnek a miénkével azonos sajátossága - hogy ti. az országhatárokon túl nem alkalmas nyelvi érintkezésre. 1807-ben a középiskolai oktatásban bevezetik a francia és a német nyelvet. A polgárság erősödésével érdekei növekvő szerepet kaptak a közoktatás korszerűsítésében. A svédek nemzeté válásának kulturális feltételei között jelentős szerepet játszott a közoktatás. Egy 1820-as oktatásügyi körirat egy négy éves alsó és 5 éves felső iskolára osztotta az oktatást. Már a múlt század elején jelentős ütemben csökkent az egyházi befolyás a svéd oktatásra. Az első törvény, amely kötelezővé tette a néhány évig tartó iskoláztatást, 1842-ben látott napvilágot. 1849-ben a középfokú iskolák gimnáziummá egyesültek és ezzel a klasszikus - humán és a reál-képzés egyenranguságát elismerték. Az oktatás folyamatosan fejlődött és a XX. század első évtizedeire kiépült egy 4-6 évig tartó nagyon differenciált és a burzsoázia közép- és felső osztályaival megfelelő iskolarendszer. Az iskolai oktatás ekkor már 10 esztendőig tartott, természetesen nem általánosan kötelező érvénnyel.

A svéd oktatás következő reformja 1927-ben történt, amely az elemi iskolákból a középiskolákba történő átmenet több évtizedig tartó problémáját igyekezett megoldani. Már 1842 óta napirenden szerepelt az a javaslat, hogy a felsőiskolába csak az alsóiskola befejezése után lehessen menni. 1894-ben azután előírták az elemi iskola 3 éves látogatását a felső iskolába történő beiratkozáshoz. Az 1927-es döntés kompromisszumos jellegű volt: a 6 éves népiskolára 4 éves reál és középiskola, a 4 éves népiskolára 5 éves reál, közép és leányiskola épült. Ezzel a svéd oktatás tovább bonyolódott, de egyidejűleg jelentős tömeg - köztük vidékiek és lányok is - számára tette lehetővé a tanulást. 1936-ban 14 éves korig terjesztették ki a tankötelezett-

séget, de - tekintettel az ország települési viszonyaira - országos végrehajtására 12 éves tankötelezettséget határoztak meg. A helyi hatóságok felhatalmazást kaptak arra, hogy ahol lehetséges, 15-16 éves korig terjesszék ki a tankötelezettséget.

A svéd pedagógusképzés intézményesítésére először 1830-ban került sor, amikor Stockholmban életre hívták az 1-3 szemeszteres népiskolai pedagógusképző intézetet. Az 1877-es parlamenti döntés a népiskolai tanítók számára 4 éves szemináriumi képzést írt elő. A századforduló után sok bírálat érte a pedagógusképzés színvonalát, ennek következtében 1936-ban előírták a szemináriumi feltételekhez a reál iskolai vagy ennek megfelelő előképzettséget.

A II. világháborút követően a svéd közoktatást nagy támadások érték. Keveselték az elemi iskola nyújtotta tudást, helytelenítették a reál szakmai előképzés alacsony szintjét, a közép- és felsőfoku technikai oktatás elmaradottságát. A parlament ennek következtében 1946-48-ban T.F. Erlander miniszter vezetésével bizottságot nevezett ki az oktatás felülvizsgálására. E bizottság javaslata alapján jött létre az 1950-es oktatási törvény, amelynek országos végrehajtására 20 esztendő állapítottak meg.

A svéd közoktatás néhány kérdése az 1950-es és 60-as években

Az európai közvélemény hajlamos arra, hogy a svéd közoktatást egyfajta csodaszernek tartsa az oktatás nagy kérdéseinek megoldása szempontjából. Ez természetesen nem felel meg a valóságnak több szempontból sem. A svéd oktatás nem csodaszer, hanem a vázolt történelmi fejlődés után egy hosszas kísérlet alapján kialakított rendszer, amely nem mentes a gondoktól és nehézségektől sem. A svéd történelem másként alakult, mint sok európai országé. Annak pedig különös jelentősége volt, hogy a II. világháború ebben az országban korántsem okozott olyan pusztításokat, mint általában Európában. Svédországban oktatási kísérletekkel foglalkoztak akkor, amikor a Szovjetuniótól Franciaországig a lerombolt tantermek felépítése volt a főfel-

dat és ezzel együtt a belépő demográfiai hullám kialakításának biztosítása. A svéd gazdaságnak volt ereje jelentős összegeket fordítani az oktatásra. Ehhez nem utolsó sorban semleges politikája is hozzájárul, hiszen ezáltal jelentős katonai kiadásoktól mentesül.

A későbbi oktatás alapját az 1950. évi törvény után egy évtizedig tartó kísérlet alapján folyamatosan vezették be. A svédok a permanens, nyitott reform mellett foglaltak állást, s úgy tűnik, ennek során kialakítottak egy optimális, dinamikus iskolaszervezetet és közben egy stabil, illetve egy rugalmasan módosítható tananyag-rendszert, amely lassan stabilizálódott. Gondoktól természetesen a svéd oktatás sem volt mentes. Itt nemcsak arra gondolunk, hogy az alapvető társadalmi ellentmondás Svédországban nem jelentkezett olyan élesen, mint számos tőkés országban, de megszűnéséről nem lehetett szó, hanem arra is, hogy a társadalmi személyi feltételeik kialakítása sok feladatot tartogatott az utóbbi évtizedre is az oktatáspolitikusok számára.

Eltérően számos nyugateurópai országtól pozitív tényező az, hogy Svédországban az iskolák túlnyomó többsége állami iskola, kevés az egyházi és magániskola. A lakosság nagy része evangélikus, nem felekezeti hitoktatás folyik, hanem a "kereszténység alapjai" című tantárgyat oktatják. A szülőknek joguk van gyermekeik vallásoktatása kérdésében dönteni.

Az iskolaügy tervezése

Elemelve a svéd oktatási rendszer fejlődését, a következő tervezési tényezőket látszik különösen fontosnak hangsúlyozni. A tervezés első tényezője a fejlesztés céljának meghatározása, mely politikai jellegű döntés. A svéd parlament 1950-ben bevezette a 9 éves kötelező iskolát, melynek belső szervezetét, munkáját, folyamatosan reform keretében kellett kidolgozni. Hasonló jellegű parlamenti döntés született a gimnáziumokról, a felnőttoktatásról, a tanítóképzésről és az egyetemekről.

A tervezés második fontos tényezője a gazdasági-anyagi feltételek biztosítása. A svéd parlament minden évben megtárgyalja a következő év pénzügyi programját és ezzel egyidejűleg

hosszabb időre szóló előrejelzést is ad. 20 évbe került kiépíteni a svéd kötelező iskolát a 7 éves elemi iskolából egy 9 éves egységes, átfogó iskolatípussá. Kevesebb, mint 10 év alatt a gimnáziumi szint átalakult egységes gimnáziumi jellegű iskolává, amely 1971-ben a 16 évesek 90 százalékára terjedt ki.

A tervezés harmadik tényezője az un. elsőbbbségi lista. Az oktatási szektor más szociális szolgáltatásokkal együtt a legmagasabb szintű elsőbbséget élvezte **az évenkénti büdzséből**, a közalapokból fizetett szektorok sorában. Az oktatásban az 50-es években és a 60-as évek nagy részében a 9 osztályos alapiskola kapott elsőbbséget, ezt követően a gimnáziumi jellegű iskola és a felnőttoktatás. Ezt jól mutatja az alsó és középfokú oktatás 1970/71. évi költségvetése is. A költségvetési előirányzat 65 százalékát az állam, 35 százalékát a községek költségvetése fedezte. Az előirányzat a bruttó nemzeti termelés értékének 5 és fél százaléka, míg 1968/69-ben csak 5 százaléka volt. A bruttó nemzeti termelés értékében való részesedés 1965/66-ban 100-nak véve 1970/71-ben 118. Az állami költségvetésből a fenti célokra fordított összeg százalékos megoszlása: központi igazgatás 1,3 százalék, pedagógiai kutatás 0,5 százalék, kötelező alsófokú iskolák 54,3 százalék, gimnáziumok 23,5 százalék, beruházási hozzájárulás 6,5 százalék, pedagógusképzés 4,9 százalék, szakoktatóképzés 1,0 százalék, továbbképzés 0,8 százalék, felnőttoktatás 6,0 százalék, ismeretterjesztés 1,2 százalék. 1968-hoz viszonyítva a legnagyobb emelkedés a felnőttoktatásban mutatkozott /4,8 százalék/, a legnagyobb csökkentés pedig a kötelező alsófokú iskoláknál /2,8 százalék/. A költségvetési előirányzatok felhasználásának alapvető célja változatlanul a kedvezőbb iskolai környezet kialakítása volt, elsősorban átfogó racionalizálással, valamint a pedagógiai kutatás fejlesztésével.

A negyedik tervezési tényező a kutatás és a fejlesztés. Ez nagyarányú átalakítás nem lett volna lehetséges széleskörű kutatás és fejlesztési koncepciók kialakítása nélkül. Bár e téren jelentős fejlődés volt tapasztalható, a svéd oktatási szakirodalom gyakran visszatérő problémaként jelezte azt, hogy a kutatás és a gyakorlati alkalmazás szinkronjának meg-

teremtésében - különösen a neveléstudomány területén - számos megoldandó probléma jelentkezik.

A tervezésben nagy jelentőségű a központi és a helyi tervezés egységének kialakítása. Az oktatásügyi tanács, az iskolák központi kormányzati szerve felelős a bővítés tervezéséért, az iskolák megszüntetéséért és elhelyezéséért, az oktatás fő fejlődési tendenciáiért, az egész országban. A nevelési rendszer egésze központi tervezési rendszer alapján működik. Központi tervezés határozta meg a gimnáziumi kerületek számát, a gimnáziumi jellegű iskolák engedélyezhető méretét. Típustervet dolgoztak ki különböző fajta iskolaépületekre, berendezésekre. Vagyis az állam nagyon szigorúan irányította a helyi és körzeti tervezést, annak biztosítása érdekében, hogy ne lépjék túl a központi szinten meghatározott kereteket. Ugyanakkor igyekezett biztosítani a rendelkezésre álló források legjobb helyi kihasználásának lehetőségét.

A körzeti tervezést a megyei oktatási tanács végezte, főleg az alapiskolák bővítésével és szervezésével kapcsolatosan egy körzeten belüli feladatokat végez, irányítja a gimnáziumi szintű éves tervezést, gondoskodik a különböző iskolai egységek közötti optimális együttműködés kialakításáról.

A helyi tervezés is távlati tervre épül, melyet minden évben felülvizsgálunk. Figyelembe veszik a becsült népességváltozást, a településfejlesztési tervet és más tényezőket. Az elmúlt két évtizedben számos helyi hatóságot összevontak, így az 1950. évi 3000-ról fokozatosan néhány százra csökkentték a helyi hatóságok számát. A helyi hatóságok nagyfokú koordinálási lehetőséget kaptak. Ennek keretében olyan programok készültek, melynek alapján koordinálták az előiskolát az alapiskolával és úgy helyezték el őket, hogy művelődési központtal, sportpályával, községi könyvtárral, öregek otthonával, bevásárlási központtal együtt egy községi központot is alkossanak. Az iskola ebédlője vendéglőül is szolgálhat. Az iskolai konyha kiszolgálja az előiskolát és az aggok otthonát is. A diszterem egyben színház vagy mozi, vagy hangversenytér, vagy a helyi felolvasóterem, diszterem az iskola számára. Az iskolai helyiségeket iskolaidő után felnőttoztatásra,

klub összejövetelekre veszik igénybe. Az üdülési központ az iskolai gyermekek számára nappali szobául szolgál, ha nincs órájuk, vagy autóbuszra várnak. Vagyis az iskola több szempontból a község életének központja, szerves része. S érthetően, ez képezi a legnagyobb beruházási kiadási tételeket. Kísérletek folytak a körzeti iskolák építésére is.

Az iskolai férőhelyek kialakításánál arra törekedtek, hogy az alsósztint /1-3 osztály/ tanulói gyalog tehessék meg az utat az iskoláig. Különösen olyan utakon, ahol nincs számottevő forgalom. Egy alsósztintű iskola ezért nagyon kicsi lehet, esetleg 3-4 tanteremből áll és néhány más helyiségből. Ahol lehetséges volt, kordinálták az alsó és a középső /4-6 osztály/ szintet, sőt ujabban az előiskolát is. Ugyanakkor városi területen egy-egy alsó- és középszintű iskolának 25 tanterme is lehet. Az egyedüli meghatározó tényező a népsűrűség és a környező lakóterületek strukturája. Az új iskola - szokásos mérete 12-14 tanterem és speciális létesítmények - fizikai oktatás, a textilmunka, a fa-, fémmunka számára, könyvtár, tanári szoba, étterem, egészségügyi részleg, zeneterem. Az iskolákat általában egy emeletes kivitelben építik. Minden tanteremnek saját bejárata, ruhatára, mosdója van. A tantermet és a csoporttermet részint üvegből készült fal választja el, úgy, hogy a tanítónak jó áttekintése van az osztály felett.

A felső szintet sok helyen a gimnáziummal kombinálták. De lehet a közép- és alsósztinttel egy épületben is. A felső szintű iskolában általában nincs a hagyományos értelemben vett tanterem. Helyét a szakelőadó termek váltják fel. A gimnáziumi létszám 500-1500 fő között változik; a gimnáziumi jellegű iskolák létszámát 1000 főhen maximálták. Tapasztalható olyan törekvés, hogy a gimnáziumi jellegű iskolákat is polgári közéleti központként használják. Kísérletek folytak a fogyatékos tanulók bekapcsolására a rendes iskolai oktatásba. Számukra speciális berendezéseket /lift, mosdó, tolókoscsi, hallási segédeszköz, stb./ szereltek fel.

Az előiskola

A svéd előiskolának két fajtáját ismerjük: a játékkiskolát és a napközi otthont. A játékkiskolába 4-6 /esetleg 3-7/ éves gyermekek járnak délelőtti és délutáni váltásban. 1950-ben 18.743 előiskolai férőhely volt, ezek száma 1964-re 49.016-ra emelkedett és 1970-ben már 90.000 férőhellyel számoltak. A napközi otthonos óvodákban a dolgozó anyák gyermekeit vették fel, mérsékelt létszámban. Az 1950-es 9.708 férőhely 1964-re csupán 11.088-ra növekedett, összességében 1964-ben minden hetedik gyermek járt az előiskola valamilyen formájára. Az oktatásügyi kormányzat erőfeszítései arra irányultak, hogy egységes és mindenki számára hozzáférhető előiskolai rendszert építsenek ki.

Az oktatásügy

Az oktatásba bevont korcsoportok
/százalékok/

Korcsoportok /becsülve/	1940	1950	1960	1965	1970
7-16	79	85	92	98	99
16-18	10	25	35	44	62
19-24	5	10	17	21	27

Az egyes iskolaformák tanulóinak száma
/az 1969/70-es iskolai évben/

Alapiskola	931.000
Szakmai előkészítő iskola	77.700
Szakiskola	34.000
Gimnázium	107.900
Népi főiskola	15.300
Egyetem és főiskola	30.000
Egyéb	15.200

Számunkra különösen az első mond sokat, hiszen azt jelzi, hogy az egyes korosztályokon belül kiemelkedően magas az oktatásban résztvevők száma.

Alapiskola

A kötelező alapiskolai képzés 7-16 éves korig tart. Belső szerkezetét tekintve 3x3 éves periódusra oszlik. Az 1-3 és 4-6 osztályokban minden tanuló azonos tantárgyakat tanul. A 7-9. osztályokban találkozunk a kötelező és kötelezően választható órákkal. Ennek a formának óriási jelentősége van az adottság, tehetség hosszabb ideig tartó és tudatos kibontakoztatása szempontjából.

A heti óraszám és osztálylétszám fokozatonként:

- I. fokozat: 20-24-30 heti óra, 25 fős osztály
- II. fokozat: 34-35-35 heti óra, 30 fős osztály
- III. fokozat: 35-35-35 heti óra, ebből a VII. osztályban 5, a VIII-ban 7 o. szabadonválasztható, a IX. osztályban pedig 9 lehetőség között választhatnak a szülők és a gyermekek. Az osztályok 1-9 évben azonos összetételben dolgoznak.

Az első fokozatban kötelező tárgyak: a svéd, a számtan, vallás, szülőföldismeret, zene, síelő és torna. A középfokon folytatódik a szülőföldismeret, melyhez hozzájönnek: a polgári ismeretek, történelem, földrajz és természetrajz. Az első idegen nyelvet, - és pedig az angolt - a 4., majd később a 3. iskolaévtől tanították. A háztartási ismeretek a 6. osztálytól kötelezőek.

A 7. osztályig az angol kötelező tárgy, a 8. és 9. évben azonban feltételes. A 7. iskolai évben második idegen nyelvként a német vagy a francia választható. A felsőfokon bizonyos természettudományi tárgyak, fizika és kémia is hozzájönnek még. Elméleti szakmai tanácskozás kezdődik a 7. évben és folytatódik a 8.-ban is. Ehhez jön még, hogy minden tanuló, attól függetlenül, hogy a továbbiakban gyakorlati vagy elméleti tanulmányokat gondol végezni, gyakorlati szakmai tanácsadást kap.

a 8. iskolai évben összesen három héten át.

A választható tárgyak a következők: a 7. osztályban 5 óra keretében a tanulók 1 vagy több szakot választhatnak elméleti vagy gyakorlati tárgyak közül.

A 8. osztályban heti 7 órás keret kitöltésére a következő lehetőségek vannak:

1. német vagy francia 4 óra, angol 3 óra;
2. német vagy francia 5 óra, angol 2 óra;
3. német vagy francia 2 óra, angol 3 óra, gépirás 2 óra;
4. műszaki gyakorlat 4 óra, angol 2 óra;
5. kereskedelmi gyakorlat 4 óra, angol, német, francia 2 óra;
6. háztartástan vagy zene és művészet 4 óra, angol 3 óra;
7. kézimunka 2 óra, gépirás 2 óra, angol 3 óra;
8. kézimunka vagy háztartástan 2 óra, gépirás 2 óra, angol 3 óra;
9. műhelygyakorlat vagy háztartástan 7 óra.

Az igazi választás a 9. osztályban kezdődött: a szülők szabad, az iskola által nem befolyásolt, legfeljebb tanácsolt választása után a tanulók a teljes, tehát 35 órát a követendő pálya szellemében 9 ajánlott lehetőség között oszthatták fel.

A 9. osztály választható tagozatai a következők:

1. a gimnáziumra előkészítő tagozat;
2. humán tagozat;
3. műszaki elméleti tagozat;
4. kereskedelmi elméleti tagozat;
5. szociálpolitikai elméleti tagozat;
6. műszaki gyakorlati tagozat;
7. kereskedelmi gyakorlati tagozat;
8. háztartási tagozat;
9. általános tagozat.

A választás a családfő illetékessége volt, de ehhez az iskola a tanuló megfigyelésével, értelmi színvonalának és érdeklődésének megállapításával minden támogatást megadott. A választás nagyobb felelősséget rótt a szülőre, bár menetközben bizonyos korrekciók még lehetségesek voltak.

Az alapiskola tanulói naponként egyszer ingyenes étkezésben részesültek az iskolában, valamennyien ingyenes tankönyvet

és tanulmányi anyagot kaptak.

A 10 ezer lapp közül kb. 2.700 hivatalszerűen rénszarvas tenyésztéssel foglalkozott. Nekik lehetőségük volt gyermekeiket a 9 éves nomád iskolába adni, de járathatták őket állami iskolába is. Az 1000 cigány közül kb. 250 analfabéta a felnőtt oktatásban vett részt. A külföldi vendégmunkások is kötelesek voltak gyermekeiket 9 évig taníttatni.

Közéiskola

Már 1970-ig is megnőtt az érdeklődés a szekundér iskolák iránt is. Ezt jól mutatja az alábbi táblázat:

Iskolatípus	1950	1960	1969
Gimnázium	21.100	66.600	107.900
Szakiskola	-	-	34.000
Szakmai előkészítő iskola	12.900	49.400	77.700 ^{1/}
Ö s z e s e n :	33.000	116.000	219.600

1/ Magániskolák nélkül.

A korábban bonyolult közéiskolai rendszer 1966/67-ben egyszerűsítették. Összevonták az addig párhuzamosan működő általános műszaki és kereskedelmi gimnáziumokat. A reform oka az volt, hogy korábban a műszaki és kereskedelmi gimnáziumok száma sokkal kisebb volt, mint az általános gimnáziumoké. Ezután valamennyi új gimnázium általános és szakmai képzést adott 5 tagozaton: társadalomtudományok, államtudományok, gazdasági tudományok, természettudományok, mérnöktudományok terén. A gimnáziumi tanulmányok időtartama általában 3 év, a mérnöki tagozaton 4 év.

Az új típusú svéd gimnáziumban új vonás néhány eddig mellőzött tudományszak bevezetése volt, mint pl. technológia, üzeme-gazdaságtan, államismeret. Pedagógiaiilag az önállóságra nevelés a cél: a tanulók fokozatosan hosszabb, összefüggő feladatokat kapnak önálló, felelősségteljes kidolgozásra. A demokratizmusra törekvést jelenti, hogy a tanulók képviselik révén résztvethetnek oktatóik szakmai megbeszélésein.

A gimnáziumi felvételhez az általános iskola 9. osztályának egyik elméleti ágában szerzett végbizonyítvány volt szükséges. Az új típusú gimnáziumban a tanulmányokat nem zárta le érettségi bizonyítvány. A gimnázium mellett 1970 óta minden helységben, ahol gimnázium működik, 2 éves szakiskolákat is létesítettek társadalomtudományi, közgazdasági és műszaki tagozattal. A társadalomtudományi tagozat további képzés megalapozását végezte, a közgazdasági és a műszaki tagozat a gazdasági életpályákra készített elő. Ide felvétel az általános iskola 9. osztályának bizonyítványa alapján esetleg kiegészítő ismeretek alapján történt, s ide idősebb, már munkában álló egyének is felvételüket kérhették, sőt számukra felvételi helyek 25 %-át tartalékolni kellett. A műszaki tagozat 2. évfolyamára a felvételhez 9 hónapos üzemi-gazdasági gyakorlat szükséges. A szakiskola nem adott érettségi bizonyítványt.

Az 1970-ben végrehajtott iskolaügyi törvény a minimálisan 2 éves, leginkább azonban 4 éves kereskedelmi és mezőgazdasági tanuló /tanonc/ oktatást is bevonta a gimnáziumi oktatás keretébe az ún. tömboktatás révén. Ez azt jelentette, hogy az alapképzés az 1. évben minden tanuló számára azonos volt, a fokozatos specializálódás a 2. osztályban kezdődött. Az oktatás végbemehetett

- a/ teljesen az iskolában,
- b/ teljesen a munkahelyen /üzemi iskolákban/,
- c/ felváltva az iskolában és a munkahelyen.

Az ipari tanuló /tanonc/ iskolából megfelelő vizsgák letétele után bizonyos főiskolai tanulmányokat folytathatott /főként műszaki és közgazdasági jellegűeket/. A szakiskola befejezése után a tanulónak módjában állt, hogy - ha szabad helyek álltak rendelkezésre - tanulmányait a gimnázium 2. osztályában folytassák. Vizsgálták, miként lehetne ebből a szakiskolából egyetemi tanulmányokat folytatni.

Az 1970-es adatok szerint a felsőoktatási intézmények felvételi kapacitása egy-egy év gimnáziumi "termelésének" 85 %-át tudta felvenni. Ebből a tételből 30 százalék a gimnáziumból, 20 százalék a szakiskolából, 35 százalék pedig a tanulóiskolából került ki.

Felsőoktatás

A tanulók áramlása a magasabb képzés felé nagyon erősen megnövekedett. A tanulók száma ezen a fokozaton 1945-ben még kb. 14.300 volt, míg 1955-re már 22.600-ra növekedett, míg 1965 őszén már kb. 68.700-at tett ki, mely megoszlott Uppsala, Lund, Göteborg és Stockholm egyeteme és főiskolái, valamint az újonnan megnyitott Umea-i egyetem között. 1968-ban ez a szám már 114.800-ra emelkedett.

Az 1920. és 1960. év között az akadémiai képzettségű emberek száma minden huszadik évben megkétszereződött.

Tekintsünk át néhány jellemző statisztikai adatot a svéd felsőoktatásról. Svédországban 1960-ban 37 ezer, 1967-ben 98 ezer volt a nappali tagozatos főiskolai hallgatók száma, amely 265 százalékos növekedést mutatott és Svédország Európában a harmadik helyen állt. Ugyancsak a harmadik hely illetve Svédországot a 100 ezer lakosra jutó nappali tagozatos hallgatók létszámát tekintve is, amely 1.250. Az oktató-hallgató arányt tekintve 1 oktatóra 1960-ban 20 hallgató jutott Svédországban. A 100 ezer lakosra jutó végzős hallgatók száma 1960-ban 78 volt, 1967-re 152-re emelkedett. A nőhallgatók számát tekintve 1960 és 1967 között a műszaki ágazatban 4 százalékról 6-ra, az agrár ágazatban 7 százalékról 18-ra emelkedett. A természettudományi fakultások hallgatói létszámánál az 1960-as helyzetet 100-nak véve 1967-re 285-re emelkedett az arány. Ugyancsak jelentős a műszaki és agrár felsőoktatásban részesülők arányszám-növekedése is.

A tanulási igény messze meghaladja a lehetőségeket. Ezért több fakultáson felvételi rendszer működött. A következő táblázat áttekintést ad az akadémiai szektor különböző szakterületein tanuló hallgatók számáról. 1970-ben teológia 1.350, jog 6910, orvosi 6430, humán 27.000, társadalomtudomány 33.600, természettudomány 17.230, műszaki 11.050, fogorvosi 1.560, nemzetgazdaságtan 4.030, gyógyszerészeti 710, egyéb 7.500.

A nagyarányú létszám felfutás következtében egyes laboratóriumokat kivánó tárgyaknál 2 műszakos rendszer bevezetésével foglalkoztak.

Svédországban a tudományos kutatás nagy része az egyetemekre koncentrálódott és ennek megfelelően ide áramlott az állami eszközök legnagyobb része is.

A pedagógusképzés

A második világháború után a közoktatás átszervezését szükségszerűen követte a pedagógusképzés továbbfejlesztése. Az átállás nem történt gyorsan és könnyen. A pedagógus-hiány Svédországban sem ismeretlen fogalom, s ez nem ritkán befolyásolta a minőségi szintet. A tanárkereslet és kínálat aránya néhány iskolatípusban a következő képet mutatta. Az alsó tagozat egy, illetve kettő évét 3 évre emelték, ennek következtében 1963-ban összesen 13.000 tanítóra volt szükség, 1966/67-ben pedig már 16.000-re. A képzés nélküli tanítók száma 1965-ben 1.300 volt, ugyanakkor 800 alsó tagozatos pedagógus felső tagozaton tanított. A középső tagozaton a betöltendő pedagógushelyek száma 1960/61-ben volt a legnagyobb, 21.500. Ez a szükséglet ezután némileg csökkent; 1965/66-ban 18-19.000. A képzés nélküli vagy alacsonyabb képzésű tanárok aránya magas, az 1960-as 1.000-ról 1965/66-ra 23.000-re nőtt, ebből 800 alsó tagozatos tanár. Ezzel egyidejűleg 1.800 továbbképzett középtagozatos tanár a felső tagozaton tanított. Mindemellett kb. 2.000 tanári hely várt betöltésre 1965/66-ban az általános - elemi - iskolák felső tagozatán.

Középiskolák. A teljes állású diplomás tanárhelyek száma 1953 és 1963 között 7.000-ról 15.000-re nőtt, az általános eleméleti szaktárgyakat ugyanis csak egyetemet végzett pedagógusok oktathatják. Egyidejűleg emelkedett a nem megfelelő képzéssel rendelkező tanárok száma. 1961-ben 2.200 egyetemet végzett tanár rendelkezett gyakorlati pedagógiai képzettséggel.

A hetvenes évek elejének tanárhiánya elsősorban a korábbi téves becslések következménye volt. A különféle szinteken különféle tényezők okozták a téves kalkulációt. /Az elemi iskolákban pl. nem számoltak az újabb "demográfiai hullámmal"; a középiskolákban arra gondoltak, hogy az elemi iskolai pedagógusok közül többen képezik tovább magukat; nem számoltak kellő mértékben az ipar elszívó hatásával, stb./

1968-tól gyorsütemű emelkedés volt tapasztalható a pedagógiai főiskolai hallgatói létszámban. Az elemi iskolai pedagógus jelöltek számát 1.300-ról 1.500-ra emelték, az általános középiskolai jelöltekét 1.400-ról 2.000-re, a szakosított középiskolai tanárjelöltek száma változatlan maradt. A tanárképzés összes költsége 171 millió svéd korona körül volt, ebből 21 milliót a 60-as évek végén adott a kormány e célra. Hét korszerűen felszerelt tanárképző főiskola szervezését kezdték meg az elmúlt évtized fordulóján.

Óvónőképzés

A tárgyalt időszakban az óvónőképzés Svédországban nem volt a felsőoktatás része, bár a tanítóképző intézetekben képezték ki az óvónőket is. A felvétel 19 éves kortól volt lehetséges - a feltétel a 9 osztály elvégzése és angol nyelv-ismeret. A tanulást megelőzően - 16 éves kor után - 2 gyakorlatot kellett elvégezni: magánháznál 7 évesnél fiatalabb gyermek mellett kellett minimum 9 hetet eltölteni, majd 4 hónapig óvodában vagy más köznevelési intézetben gyakorlatot folytatni. A képzés 2 évig tartott és 50-50 százalékban oszlott meg az elmélet és gyakorlat között. Az óvónők további 3 éves tanulás után gyógypedagógusok lehettek. /1970-ben 530 óvónő hagyta el a főiskolákat, s ugyanekkor 720-an kezdték el tanulmányaikat./

Az alsó tagozatokon és néhány helyen a középső tagozaton is osztálytanárok tanítottak; a felső tagozaton és számos helyen a középső tagozaton is szaktanárok oktattak. Az osztálytanítóknak is két csoportja volt, az alsó- és középfokú osztálytanító.

Az alsó- és középfokú osztálytanítók képzése

A specializált főiskolákon a tanulmányi idő egységesen 5 szemeszter. Az alapkursus vizsgával zárult, majd a jelölt 2 szakot választhatott, s ha ezt is eredményesen elvégezte, akkor középfokon taníthatott. Az általános iskola alsó- és középső tagozata részére a tanítók képzése a 11 tanítóképző intézetben történt. A leendő tanítók az általános iskola felső tagozatának elvégzése után jelentkezhetnek felvételi vizsgára. Az ál-

talános iskola alsó tagozatára a képzési idő tartama 2 év, a középső tagozatra 4 év, de ha a pályázó gimnáziumi érettséggel jelentkezett, akkor csak 2 év. Gimnáziumot végzett jelentkezők az általános iskola felső tagozatában való tanításra szakképesítésüket a 3 svéd pedagógiai főiskola /Stockhol, Göteborg, Lund, Uppsala/ valamelyikében szerezhették meg 3 év alatt.

Az általános iskola alsó tagozatában osztálytanítás folyt, a középső tagozaton azonban már szakosított az oktatás. Az általános iskola középső tagozatán oktató tanárok kétszakos képesítést kaptak. A szakpárosítás három nagy tudományág területén belül történhetett meg: a humán tudományok /nyelvek, történelem/, a természettudományok /földrajz, biológia/ és a matematikai tudományok /matematika, fizika/.

Az általánosan képző középiskolák /gimnázium, szakiskolák/ leendő tanárai az öt svéd egyetem /Stockholm, Lund, Uppsala, Göteborg, Umea/ megfelelő karait látogatták 3-4 éven át, majd mint az egyetemi legalacsonyabb fokozat /filosofie kandidat/ tulajdonosai további 2 éven át látogattak egy pedagógiai főiskolát. Aki pedagógusi pályáján csak gimnáziumban akart tanítani, további 3-4 egyetemi év és államvizaga letétele után megszerezte a következő egyetemi fokozatot /filosofie magister/. Mindkét típus ezen felül köteles volt fél éven át középiskolában iskolai gyakorlatot folytatni.

Tekintettel a fenti képzés bonyolultságára, 1971-től kezdve a tanárképzést új alapokra helyezték. Ezek szerint a pedagógusképzés a fentebb említett 4 pedagógiai főiskolán történt, mindenestre belekombinálva az egyetemi oktatást is. Ezek szerint a következő pedagógusképzés folyt a gimnázium elvégzése után: 1. Az általános iskola alsó tagozatára /1-3.o./ osztálytanítókat képeztek öt félév alatt; 2. az általános iskola középső tagozatára /4-6. o./ osztálytanítókat képeztek 6 félév alatt /egy gyakorlati félévvel/. 3. Az általános iskola felső tagozatára /7-9.o./ szakoktatókat képeztek ki egy vagy két szakra. Ez a leendő pedagógus a pedagógiai főiskolán öt félév alatt szakmai és pedagógiai képzést kapott, majd valamelyik egyetem megfelelő karán további két félévben szakmai okta-

tásban részesült.

Uj szinfoltot jelentett a pedagógiai főiskolákon a szociális gondozók és a nevelők képzése. Az előbbieik feladata, hogy a közigazgatásban a szociálisan rászoruló gyermekeket megmentésük az anyagi és erkölcsi romlástól. A szociális gondozókat betöltött 19. életév után vették az előképzettség és az egészségügyi állapot igazolása után és 3 éves képzést kaptak. A nevelőtanári tagozaton a feltételek ugyanazok, de életkori megkötöttség nem volt, kértek azonban bizonyos gyakorlatot /táborban, napközi otthonban, játszótéren, klubban, gyermekkórházban, fiatalkoruak fogházában, stb./. Itt a képzés 2 éven át folyik.

A négy svéd pedagógiai főiskola folyamatosan alakította ki tudományos profilját és kapcsolatait az egyetemekkel. Ebből a célból mindenütt pedagógiai kutató részlegeket létesítettek, amelyeknek vezetője egyetemi tanár. Egyetemi oktatók ezen kívül is vállaltak előadásokat főiskolákon.

A pedagógiai főiskolai szabályzatban /1968. július 2./ megjelölt funkciók a következők:

1. az alsó- és középfoku iskolákban /beleértve a gimnáziumokat és szakközépiskolákat is/ tanító pedagógusok képzése;
2. a pedagógiai kísérletezés és kutatás.

Központi felügyeleti hatóságuk az Iskolaügyi Főigazgatóság.

A főiskolák élén igazgató állt, mellette igazgatói tanács, tanulmányi tanács és oktatási bizottságok, valamint kijelölt gyakorló- és kísérleti iskolák működtek, továbbá egyéb, - főleg gyógypedagógiai - intézmények. A tanév 40 hét, amely két félévre oszlott. Továbbképző tanfolyamok szünetekben is szervezhetők. A speciális tagozaton különféle gyógypedagógiai szaktanárok tanultak. A tanulmányi idő az egyes tagozatokon különböző. A szabályzat az egyes tagozatok tanulmányi rendjét részletesen meghatározta. A tanulmányokat államvizsga fejezte be. Minden évben királyi rendelet állapította meg a felvehető új hallgatók számát. A folyamodóknak a szükséges előképzettséget és egészségi állapotot kellett igazolniuk. A felvétel a főigazgatóság vagy annak megbízásából az igazgató hatáskörébe tartozott. Az igazgatói és a tanulmányi tanács ellenőrzi az oktatást, és

szükség esetén megfelelő javaslatokat tesz, az oktatási bizottságok pedig figyelemmel kísérik az egyes szaktárgyak tanítását és a tanulmányi eredmények alakulását. Mindhárom szerv a tanári testület és a hallgatók képviselőiből alakult. A főiskolán pedagógiai, metodikai és szaktárgyi intézetek működnek. A tanszékmélyzet rendes és rendkívüli tanárokból, lektorokból és adjunktusokból áll. Jogaikat és kötelességeiket a szabályzat részletesen meghatározta.

Tekintsük át az uppsalai specializált főiskola tanítóképzési óratervét /1969/:

Tárgy	óraszám
Szaktárgy	
kötelező: svéd	120
angol	77
matematika	30
orientáló szak:	
hittan	45
honismeret /társadalomismeret, történelem, földrajz, biológia, kémia, fizika, környezetismeret/	160
kép- és formamunka	120
zene	140
torna	140
kötelezően választott kurzus	
svéd	60
angol	60
matematika	50
Orientáló szakok	
hittan	10
társadalomismeret	10
történelem	10
földrajz	10
biológia	10
kémia	10
fizika	10
kép- és formamunka	60

zene	60
torna	60
Pedagógia	
pszichológia, általános pedagógia	125
iskolai higiénia	12
Metodika	
kötelező szakok	
svéd	100
angol	15
matematika	50
az orientáló szakok és a közös oktatás	
metodikája	50
technikai oktatási eszközök hasz- nálata	15
szépirás	20
Kötelezően választható kurzusok	
svéd	20
angol	20
matematika	10
orientáló szakok	10
Mindenki számára kötelező	1409 óra
Gyakorlat	
gyakorlati periódus Ca	320 óra
gyakorlati szeminárium Ca	425 óra
Praktikum 10 hetes	
2 hét a második szemináriumban	
4-4 hét a 3. és 5. szemináriumban	
a gyakorlati szemeszter a 4. szemináriumban van.	

Középfoku tanítóképzés /1969/

6 szemeszterből áll, alap- és választott kurzusok vannak. Alapkurzus: svéd, angol, matematika, hittan, társadalomismerek, történelem, földrajz, biológia, kémia, fizika, kép- és formamunka, zene, torna.

A 3 kötelezően választott szakban a szakmai elmélyedésre a 4. és 6. szemeszterben kerül sor. A választott kurzusok meghatározott szakcsoportokból állnak. A zene és a torna kivételével a többi szakképzés a felső fokon történő oktatásra is feljogosít. A következő szakkombinációk léteznek: hittan-történelem, svéd-angol, matematika-fizika, kémia-biológia, társadalmi ismeretek-földrajz, ha valaki a 4. szemeszterben a matematikát választja, a 6. szemeszterben végzi a fizika szakot.

Az uppsalai főiskola a következő tanterv szerint dolgozik:

szaktárgy

kötelező szakok

svéd	220
angol	160
matematika	65

orientáló szakok

hittan	60
társadalmi ismeretek	25
történelem	25
földrajz	25
biológia	50
kémia	25
fizika	25
kép- és formamunka	120
zene	50
torna	50

Obligatorische Wahl kurse,

kötelezően

választott szak

hittan, svéd, matematika, kémia vagy társadalmi ismeretek	140
---	-----

történelem, angol, fizika,	
biológia, földrajz	140
zene, torna	150
Pedagógia	
pszichológia, általános pe-	
dagógia, általános metodika	175
iskola egészséggtan	125
Metodika	
kötelező szakok	
svéd	50
angol	30
matematika	40
orientáló szakok és az együttes	
tanítás metodikája	77
techn. eszközök	15
szépirás	16
Kötelezően választott szakok	
hittan, svéd, matematika, fi-	
zika vagy társadalmi ismeretek	20
történelem, angol, fizika,	
biológia, földrajz	20
összesen	<u>1785</u>

Praxis

gyakorlati periódus Ca	320 óra
gyakorlati szemeszter Ca	425 óra

A pedagógusképzés u.az mint az alsófokú oktatásnál

Gyakorlati képzés: 10 hét hospitálás és oktatás

- 1 hét a 2. szemeszterben
- 2 hét a 3. szemeszterben
- 3 hét a 4. szemeszterben
- 4 hét a 6. szemeszterben

Akik korábban végeztek a régi oktatási szisztéma szerint, azok számára külön továbbképzést szerveznek.

Szaktanárképzés

A felsőfokon oktató szaktanárok többsége az egyetemen kapott szakmai felkészítést. De taníthattak a felsőfokon, a középfokon oktatásra jogosító végzettséggel is. A pedagógusképzés a tanárképző főiskolákon történt Göteborgban, Linköpingben, Malmöben, Stockholmban, Umeában és Uppsalában. A szaktanári állás elnyeréséhez a jelölteknek bizonyítani kell a felkészültségüket 2-3 szakban.

Szakcsoport:

3. szak

svéd - kereszténységismeret	történelem vagy földrajz
svéd-történelem	földrajz
svéd-angol vagy német vagy francia	történelem vagy földrajz
angol-német	francia vagy társadalomismeret v. történelem, vagy földrajz
angol-francia	német v. u.a. fentebb
kereszténységismeret-történelem	társadalomismeret v. földrajz
társadalomismeret-történelem	kereszténységismeret v. földrajz
biológia-kémia	matematika-fizika v. földrajz
matematika-fizika	kémia v. földrajz
matematika-kémia	fizika-földrajz v. biológia
kémia-fizika	matematika v. földrajz

Ettől lehetett eltérés a gimnáziumi mérnökök, közgazdasági oktatók képzésében, akiket többnyire a szakpedagógiai intézetekben képezték. Mindkét helyen szaktanárrá képezték őket az általános iskola felső tagozatára, vagy szakközépiskolába. A képzésük 2 szemeszterben történik, az elsőben szakmai, a másodikban pedagógiai képzést kaptak.

A szaktanárok kiképzése szakmai és pedagógiai részre oszlik. A képzés a bölcsész karon történt, amelyen 1969 óta új, feszített oktatási rend létezett. Akik pedagógusok akarnak lenni, már a szakmai képzés idején látogathatják a pedagógiai, didaktikai kurzusokat. A szakmai képzettséget természetesen esti, levelező formában is meg lehet szerezni.

A gyakorlati pedagógiai kiképzés az egyetem befejezése után kezdődött a tanárképző főiskolán. Ide további 3 éves szakmai tanulmány után felvételi vizsgával lehetett bejutni. A képzés a bölcsész karokkal szoros együttműködésben történt. Ide jöhettek tanulni általános iskolai tanárok is kettő szemeszteres főiskolai tanulás után, nem különben a diplomás mérnökök is megszerezhették a pedagógus képzettséget. Tekintettel az általában kétszeres túljelentkezésre, a bejutás felvételi vizsgával történt.

A képzés kettő szemeszteres, ennek keretében elméleti és gyakorlati képzés folyt.

A képzés tárgyai:

Elméleti:

- pedagógia, metodika /didaktika/ technikai segédeszközök használata, retorika nyelvi készség
- metodikai /didaktikai/ képzés minden választott szakon /2-3/ általános iskolai, gimnáziumi és szakiskolai szinten is történik.

Gyakorlati:

- hospitálás
- tanítási gyakorlat
- gyakorló fél év /általában több iskolatípusban/

Metodika /didaktika/ 120 óra

Pedagógia 75 óra

Technikai segédeszközök használata 15 óra

Gyakorlat:

hospitálás 60 óra

oktatás 45-60 óra

Az első szemeszter 3 periódusból állt:

első periódus	3 hét szakvezetővel
második periódus	általános iskolai felső tagozat
harmadik periódus	gimnázium

A jelölt minden periódusban néhány órát tanított.

A második szemeszteren, a gyakorló szemeszterben a jelölt megismerte a tanulóit, ekkor mintegy 14-16 heti órát tanított a szakvezető felügyeletével. Emellett 30-50 órát hospitált saját

szakvezetőjénél vagy más tanárnál és elkészített 1-2 szemeszter munkát, amelyet a szemeszter végén bemutatott. A jelöltet és a szakvezetőt a gyakorlat előtt a munkára közös konferencián felkészítették. A jelölt értékelése a gyakorlati szemeszter során történt.

1970 óta Linköpingben általános iskolai tanítók számára is van két szemeszteres pedagógusképzés: az első szemeszter elméleti /pedagógiai, metodikai, didaktikai, nyelvi/ képzésből áll, a második szemeszterben a jelöltek hospitálnak és tanítanak.

A speciális szakok tanárainak képzése külön rendszer szerint történt, ami azt jelenti, hogy 3 éves gyakorlati munka után 1-3 szemeszterben folyt a képzésük. Az új pedagógusképzési rendszerben az osztálytanítót, a szaktanárt és a speciális tanárt pedagógiából egyaránt a tanárképző főiskolán képezik. A kiképzés a szakpedagógiai intézetekben történt.

A képzés előfeltétele általános iskolai végzettség vagy ennek megfelelő felkészültség, 22 éves életkor és legalább 7 éves gyakorlat a választott szakban. A képzés 33 hétig tart és 3 részből áll:

I. 15 hetes elméleti felkészítés /előadás és szeminárium pszichológiából, pedagógiából, általános és speciális metodikából és didaktikából, kulturális és társadalmi orientálás témaköréből, iskolai egészségtanból, munkavezetésből, a munkaerő piac helyzetéről, stb./

II. 15 hétig "asszisztens tanár". Ez idő alatt hospitál, tanul és meghatározott ideig munkavezetést végez a választott szakban szakvezető felügyeletével.

III. A kurzus 3 hetes ismétléssel zárul.

A többi szakoktatót /kereskedelmi, gépiró, egészségügyi segéderő, asszisztens oktató, stb./ a megfelelő szakmai és általános műveltség bizonyítása után általában 15 hetes pedagógiai kurzuson képezik.

A gyakorlati szakok tanárainak képzése

A 60-as években képezték a rajz, torna, zene, fa- és vas-
munka, textil, háztartás, gyermekgondozás, varrás szaktanárait.
A képzés időtartama változó. A rajztanárokat pl. külön inté-
zetben képezik 3 esztendeig. Felvétel 18-30 év közötti korhatár
és egy éves előkészítő kurzus az előfeltétel. Hasonló a helyzet
a tornatanároknál is. Nekik a tanári vizsga előtt testnevelési
főiskolát kellett végezni. A képzésük fontosabb részei: anató-
mia, fiziológia, pszichológia, pedagógia, szociológia, egész-
ségügy ismeretek, a sport és testnevelés elmélete, metodikája
és gyakorlati tanítás. A nagy érdeklődést mutatja, hogy 1968-
ban 200 férőhelyre 1229-en jelentkeztek. A zenetanítókat a ze-
nei főiskola és a konzervatórium képezi. A jelöltek az általá-
nos iskola befejezése után 16-25 éves korukig jelentkezhetnek,
s felvételi vizsgával juthatnak be az intézetbe.

A fa- és vasipari szakoktatókat kettő szemeszteres kurzu-
son képezték. A képzés tárgyai: svéd, társadalomismeretek, ma-
tematika, fizika, kémia, pszichológia, pedagógia, szakrajz,
rajztechnika, munkamethodika /didaktika/, anyag-, szerszám- és
gépismeret, és torna. Előfeltétel a 20 éves kor, általános is-
kolai végzettség és vas vagy asztalos szakmunkásképző iskola
eredményes befejezése. A szaktanári vizsgáig 5 éves a tanulási
idő. Ebből 3 év szakképzés központi iskolában, egy év kiegé-
szítő képzés valamelyik szakiskolában, és 1 év a pedagógiai
képzés időtartama.

A többi szaktanári képzésnél /textil, háztartási ismere-
tek, gyermekápolás, varró, stb./ a felvétel előfeltétele álta-
lános iskolai végzettség és a választott területen szakkép-
zettség bizonyítása. A képzés különböző: a háztartási ismere-
teket oktatóknál az általános iskola, minimum 19 éves életkor,
egy szeminárium a háziasszonyok iskolájában, 5 hónapos vidéki
háztartási iskola, 6 hónapos gyakorlat kórházi konyhán, 2 hó-
napos gyakorlat nagyüzemi konyhán vagy katonai, illetve más
nagy közétkeztetési intézményben. A gyermekgondozó és textiles
oktatók képzése 3 évig tart. A pedagógiai képzésük a szakpeda-
gógiai intézetben történik. Azoknak a pedagógusoknak a képzése,

akik a szabad idő kulturált eltöltésének szervezésével foglalkoznak, 19 hétig tart egy erre a célra létrehozott intézetben. Ezen belül pedagógiai képzést kapnak 12 hétig /előadás és szeminárium pszichológiából, pedagógiából, metodikából, társadalmi orientálódás témaköréből, higiénia, beszédtechnika, tanítási gyakorlatok látogatása/; ezután 5 hetes hospitáláson és tanítási gyakorlaton vesznek részt szakvezető irányításával, majd 2 hetes időtartamu ismétlés következik. Emellett külön képezik a mezőgazdasági és kertészeti szakoktatókat.

Az adatfeldolgozó pedagógusok képzése. Ez a képzési forma 1969 óta létezik. Felvétel előfeltétele szakvégzettség, egy éves gyakorlat vagy gimnáziumi végzettség és "hosszu gyakorlat". A képzés egy évig tart a következő tantárgyakból: adminisztráció, információelmélet, számítógépek ismerete, általános programozás, a programozás nyelve, rendszer munka, angol szaknyelv, pszichológia, pedagógia, metodika /didaktika/, tanítási gyakorlat, képzéstervezés.

Az oktatásügy dolgozóinak továbbképzése

A továbbképzéssel Svédországban az oktatásügyi minisztérium, a 24 megyében működő továbbképzési kabinet, illetve a pedagógiai főiskolák mellett szervezett szakosztályok foglalkoznak. Az 1968-as évben a következő típusu tanfolyamokat indították:

- 1/ szünidei tanfolyam - általában egyhetes, pedagógiai, módszertani, esetenként szaktárgyi kérdésekkel is foglalkozott.
- 2/ Folyamatos postgraduális tanfolyam a beiratkozott pedagógusok továbbképzés céljából.
- 3/ Kísérleti tanfolyamok, melyek a továbbképzés speciális problémáival foglalkoztak /pl. az oktatási segédeszközök vizsgálata/.
- 4/ A legigényesebbnek a szemeszterenként tartott 2-3 hetes tanfolyamok látszottak.
- 5/ Ezen kívül esti továbbképző tanfolyamok működtek.
- 6/ A nagyobb gyakorlattal rendelkező pedagógusok számára az egyes szaktárgyakból 2-6 napos tanfolyamokat indítottak. Ezeket évközben vagy nyári szünetben rendezték. Az újonnan kinevezett igazgatók és az iskola többi adminisztrátora számára 2 hetes tanfolyamot tartanak a munkájukkal kapcsolatos alapvető kérdé-

sekről. Ezen kívül tartanak a tanérjelöltek szakvezetői számára tanfolyamokat.

Az általános iskola felsőtagozatu tanárai és a műszaki tárgyakat oktatók számára megyei, járási összevont tanfolyamokat rendeztek pedagógiai és módszertani kérdésekről, illetve a szaktárgyak oktatásáról. A tanfolyam idejére a tanév folyamán 5 napra mentesíteni lehetett a tanítási kötelezettség alól. A tanfolyamon többnyire külső előadók dolgoztak, a munka tanulókörökben folyt, amelyeket a helyi iskola tanács képviselője vezetett.

A továbbképzés formája a tanácsadási /szakfelügyelői/ látogatás, illetve a bemutató órák rendszere. A továbbképzés alapvető követelményeit az új tantervek bevezetéséből adódó feladatok határozták meg, messzemenően figyelembe veszi a pedagógusok igényeit is. A pedagógusok igényeit a tanácsadók, szakfelügyelők összegyűjtötték és eljuttatták a továbbképzési központokba.

Gyakran visszatérő vita volt a svéd közoktatásban és a továbbképzés legjobb formájának meghatározása. Egyesek rövid tanfolyamok szerepét hangsúlyozták, szerintük egyéb formák helyett tanulmányi és információs anyagokat kell a pedagógusok rendelkezésére bocsájtani önképzésük segítése céljából. Ez annál is fontosabb, mert minden fajta továbbképzés általában csak tényközlésből, tájékoztatásból áll és a pedagógusokon mulik, hogy mennyire teszik magukévá az ismertetett anyagokat.

A továbbképzés szervezeti felépítésében Svédországot 6 területre osztották, minden területnek van egy pedagógiai fakultása és ezen belül egy továbbképzési részlege: Stockholm, Linköping, Malmö, Göteborg, Uppsala és Umea. Folyamatosan elmélyült a területen belüli együttműködés a járások, megyék és a fakultások között.

A területeken belüli továbbképzési részleg legfőbb feladata a tanácsadók /szakfelügyelők/ továbbképzése. Az évközi továbbképzés tartalmáért, megszervezéséért a területi járási oktatásügyi szervek felelősek. A 60-as években a helyi szervek is egyre nagyobb feladatokat kaptak a pedagógusok továbbképzésének szervezésében - természetesen a különböző területi szervekkel együttműködve. A járási oktatási osztály szervezi az esti továbbképzési tanfolyamokat is. Ezen tanfolyamok vezetőinek

egy-egy hetes központi tanfolyamot szerveznek. A kifejezetten pedagógus továbbképzéssel foglalkozó személyzet összetétele /az egyháziakon kívül/ az alábbiakból áll: az oktatásügyi minisztériumban lévő szakigazgatóból, valamint a mellette dolgozó kilenc munkatársából; továbbá a pedagógiai fakultásokon lévő hat továbbképzési igazgatóból, a továbbképzési igazgató helyetteséből, valamint a járási oktatási osztályon dolgozó 24 igazgatóból /ezek közül hét teljes elfoglaltsággal, 17 pedig részleges elfoglaltsággal kötelező óraszámának háromnegyed részében dolgozik a hivatalban/. Ide tartozik még 210 tanácsadó, akik az általános iskolai tanárok továbbképzésével foglalkoznak, kötelező óraszámuk felében.

A pedagógusképzésben gyakran használták a továbbképzés során használt anyagot, ami nagymértékben hozzájárult a jelöltek megfelelő felkészítéséhez. Bár az általános iskola felső tagozatára és a középiskolákba általában az egyetem képezett tanárokat, a tanárok továbbképzése is a pedagógiai fakultásokon történt az egyetemekkel együttműködésben. A szakiskolai tanárok továbbképzése a pedagógiai intézetek és a szemináriumok együttes szervezésében történt.

A továbbképzés méretei, terjedelme

A tanfolyamok tevékenységét az alábbi kimutatás szemlélteti:

Tanfolyamok	A tanfolyamon eltöltött napok száma egy év alatt - 1968
Nyári tanfolyamokon	37.000
Évközi tanfolyamokon	22.000
Kurzusok	
Esti kurzusok	12.000
Idősebb pedagógusok számára rendezett kurzusok	20.000
Igazgatók továbbképzése	1.000
Tanulmányi vezetők számára tanfolyamok	<u>5.000</u>
Összesen:	100.000

A szakirodalom önálló tanulmányozásában évente 3.000 pedagógus vett részt. Az erre fordított idő 30-400 órát tesz ki.

Tanulmányi napok, tanfolyamok

A helyi igazgatási szervek nem minden esetben engedélyezik az összes pedagógusoknak a számukra törvényesen biztosított továbbtanulási napokat. Becslések szerint Svédországban 80 ezer pedagógusból átlagban 3-4 tanulmányi nap jut évente egy-egy pedagógusra, ami 300 ezer tanulmányi napot jelent.

A továbbképzési tanácsadók munkája

A tanácsadók kötelezettsége heti három nap. Nehéz lenne megállapítani, hogy ebből mennyi jut a tanácsadásra. Az átlag kb. heti két napban állapítható meg az iskolai év 40 hete alatt. Tekintettel arra, hogy a továbbképzési tanácsadók száma 200, ez azt jelenti, hogy 19 ezer munkanapot szentelnek a tanácsadásnak.

Maguknak a tanácsadóknak a továbbképzése, valamint a tervező munkában való részvételük idejük egyharmadát tölti ki, ami kb. 9.500 munkanapot jelent.

A továbbképzés költségei

A továbbképzéssel kapcsolatos állami dotáció kb. 26 millió svéd koronát tett ki az évtized fordulóján. A tanfolyamok idejére szóló helyettesítési bérek évente 20-30 millió svéd koronát jelentettek. A közvetlen kommunális beruházások 10 millió svéd koronára becsülhetők.

A svéd oktatásügy, pedagógusképzés és továbbképzés az iparilag fejlett tőkés országok sorában az egyik a leginkább tanulmányozásra méltóknak. Számos elemét hasznosítani lehet - megfelelő adaptációval - nálunk is.

I r o d a l o m

- A svédországi alsó-, és középfokú oktatás 1970/71. évi költségvetésének tervezete. Aktuellt från Skolöverstyrelsen, 1969. augusztusi különszáma 95. p.
- Az iskolaügy és a pedagógusképzés Svédországban. Felsőoktatási Pedagógiai Kutatóközpont, Bp. 1972.
- UNESCO Statistical Yearbook, 1969.
- A svéd pedagógiai főiskolák működési szabályzata. = Aktuellt från Skolöverstyrelsen 1968/69. No. 21. 1-37.p.
- Az uppsalai tanítóképző főiskola óraterve.
Läroplan för lärutbildningen i Uppsala. En informationskrift för studerande på klasslärarlingen, Uppsala 1969. 1-38. p.
- Az OPKM néhány e témájú fordítása.
- Horst Hörner: Demokratisierung der Schule in Schweden. Verlag Julius Beltz Weinheim - Berlin - Basel 1970. 414 p. + 62. p. melléklet

Янош Конц:

Система образования и подготовка педагогических кадров
в Швеции в период до конца 1960-х годов

В становлении шведской нации значительную роль играла культура, а в рамках ее — система образования. Рождающаяся буржуазия постоянно заботилась об обучении своих детей. Срок обязательного обучения постепенно возрастал до тех пор, пока в 1936 году не вышел закон об обязательном школьном образовании до 12-14 лет, который в 1950 году был модифицирован. По этому закону обязательное школьное обучение продолжается 9 лет. Данная статья прослеживает систему образования до конца 1960-х годов.

Большое значение придавали материальным предпосылкам (уловиям), приоритетам развития, научным исследованиям, а в рамках этого — сочетаемости центрального и местного развития системы обучения. Школы стали пригодны и в культурных, коммунальных функциях.

Постепенно создавались детские сады (предвворяющие школы), которые в 1960-х годах посещало 15 % 4-6-летних детей. Обучение 7-16-летних детей к 1970-ому году достигло 99 %. В период 3 x 3 года обязательное количество уроков в неделю колеблется между 20-35 часами, в классах, где занимаются 25-30 человек. В старших классах с обязательным количеством часов постепенно формировывалась разветвленная факультация. В 1970 г. 62 % учащихся 16-19-летнего возраста училось в средних учебных заведениях; 27 % молодежи 19-24-летнего возраста — в системе высшего образования.

Подготовка педагогических кадров является задачей 24 областных кабинетов, которые сотрудничают с 6-ю педагогическими факультетами, а также — с местными органами системы народного образования.

János Koncz

Das Bildungswesen und die Lehrerbildung in Schweden
bis zum Ende der 1960-er Jahre

Bei der Herausbildung der schwedischen Nation spielte die Kultur und immerhalb dieser das Bildungswesen eine bedeutende Rolle. Das aufstrebende Bürgertum dehnte die Schulung seiner Kinder nach und nach aus. Die Dauer der Schulpflicht wurde immer mehr erhöht bis 1936 ein Gesetz über die Schulpflicht bis zum Alter von 12-14 Jahren in Kraft trat, welches im Gesetz von 1950 auf eine 9-jährige Schulpflicht geändert wurde. Die Studie folgt der Entwicklung des Bildungswesens bis zum Ende der 1960-er Jahre.

Grosser Wert wurde auf die materiellen Voraussetzungen, die Prioritäten der Entwicklung, die wissenschaftliche Forschung und innerhalb dieser auf die Harmonie von zentralen und lokalen Entwicklungen gelegt. Die Schulen wurden befähigt, auch andere kulturelle Funktionen und Dienstleistungen zu erfüllen.

Stufenweise wurden Kindergärten /Vorschulen/ gebaut, in welche in den 1960-er Jahren etwa 15% der 4-6-jährigen Kinder gingen. Die Ausbildung der 7-16-jährigen erreichte 1970 99 %. In einer 3x3-jährigen Periode schwankt die Anzahl der obligatorischen Stunden zwischen 20 und 35, die Klassenstärke zwischen 25 und 30. In der Oberstufe hat sich neben den obligatorischen Stunden stufenweise ein umfassender fakultativer Unterricht entwickelt. 1970 lernten 62% der 16-19-Jährigen in den Einrichtungen des Mittelschulwesens und 27 % der 19-24-Jährigen in denen des Hochschulwesens.

Die Weiterbildung der Pädagogen ist Aufgabe der 24 Bezirkskabinette, welche mit den 6 pädagogischen Fakultäten bzw. den lokalen Organen des Bildungswesens zusammenarbeiten.